

Tellingen van Grutto's en andere weidevogels in de provincie Utrecht in 2015

Roy Slaterus &
Frank Majoor

Sovon-rapport 2015/30

Tellingen van Grutto's en andere weidevogels in de provincie Utrecht in 2015

Roy Slaterus & Frank Majoor

Sovon-rapport 2015/30
Dit rapport is samengesteld in opdracht van de
Provincie Utrecht

provincie :: Utrecht

Colofon

© Sovon 2015

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Provincie Utrecht

Wijze van citeren: Slaterus R. & Majoor F. 2015. Tellingen van Grutto's en andere weidevogels in de provincie Utrecht in 2015. Sovon-rapport 2015/30. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Roy Slaterus

Opmaak: John van Betteray

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
3. Werkwijze	5
3.1. Doelstelling en methode	5
3.2. Veldwerk	5
3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens	5
3.4. Weersomstandigheden	6
4. Resultaten	7
4.1. Grutto	7
4.2. Overige weidevogelsoorten	8
5. Discussie	11
Literatuur	16
Bijlagen	17
Bijlage 1: Verspreidingskaarten	17

---

1. Inleiding

In het voorjaar van 2015 werd tussen 1 april en 10 mei 9.818 hectare aan agrarisch gebied in provincie Utrecht geïnventariseerd op weidevogels. Deze inventarisatie werd uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van Provincie Utrecht. Het primaire doel was het bepalen van de dichtheid aan Grutto's per deelgebied. Deze informatie wordt gebruikt bij het vaststellen van de begrenzing van weidevogelkerngebieden door de provincie. Er werden daartoe twee gebiedsdekkende inventarisatierondes uitgevoerd binnen het broedseizoen van de Grutto. De werkwijze volgde zoveel mogelijk die van het Broedvogelmonitoring Project (BMP). Vergeleken met het BMP werden er alleen minder bezoekrondes uitgevoerd; deze waren wel zo goed mogelijk afgestemd op het broedseizoen van de Grutto. De overige aanwezige weidevogelsoorten werden op kaart ingetekend om informatie te verzamelen over hun huidige verspreiding.

Het veldwerk werd uitgevoerd door inventarisatiemedewerkers van Sovon, te weten Frank Majoor, Marc van Leeuwen en Roy Slaterus. Inhoudelijke begeleiding werd verzorgd door Wolf Teunissen. Het benodigde kaartmateriaal werd vervaardigd door Lara Marx en de opmaak van het rapport werd verzorgd door John van Betteray. Namens Provincie Utrecht waren Frank Bos en Gerard Kamperman betrokken bij de totstandkoming en begeleiding van deze inventarisatie. Een woord van dank gaat uit naar de vele landeigenaren voor het verlenen van toestemming voor het betreden van hun percelen. Ook coördinatoren van de betreffende Agrarische Natuurverenigingen worden bedankt voor hun bijdragen aan het onderzoek, te weten Rob Kole (Eemland), Gerard van Zuijlen (De Utrechtse Venen) en Leo Kramer (Lopikerwaard).

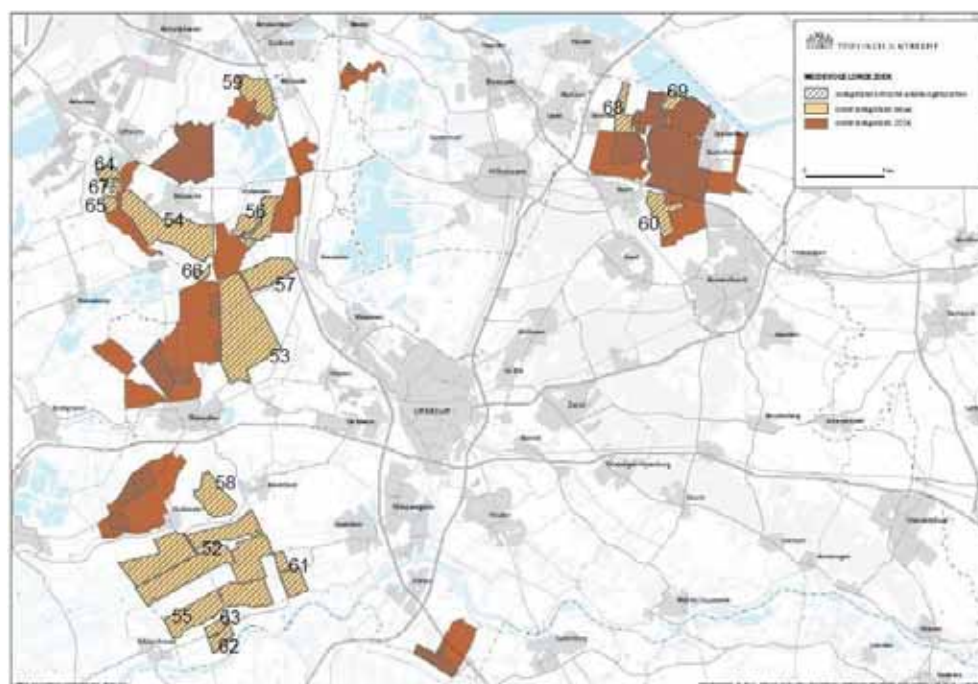
2. Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied bestaat uit 18 clusters van agrarische gebieden verspreid over provincie Utrecht, met name in de omgeving van Mijdrecht, Amersfoort en Lopik. De deelgebieden liggen binnen de werkgebieden van de Agrarische Natuurverenigingen van De Utrechtse Venen (negen deelgebieden), Eemland (drie) en Lopikerwaard (zes). Het betreft merendeels grasland, dat in gebruik is als wei- of hooiland, maar ook bouwland

komt voor. In totaal gaat het om 9.818 hectare; dit is inclusief aanwezige wateren, wegen, bebouwing en (erf)beplanting. In tabel 1 worden de onderzochte deelgebieden en hun oppervlaktes opgesomd. Hierbij moet worden opgemerkt, dat de opgegeven namen als globale omschrijving dienen te worden beschouwd; deze kunnen enigszins afwijken van de gangbare topografische aanduiding.

Tabel 1. Onderzochte gebieden in 2015.

plotnr	Naam	ANV-regio	hectare
52	Polders Hoenkoop en Williskop	Lopikerwaard	2644,7
53	Polder Kockengen	De Utrechtse Venen	1714,1
54	Derde Bedijking en Wilnis Veldzijde	De Utrechtse Venen	1105,8
55	Polder Lopik	Lopikerwaard	1005,8
56	Polder Groot Wilnis	De Utrechtse Venen	487,9
57	Groot en Klein Oud Aa-Zuid 2015	De Utrechtse Venen	450,9
58	Polder Snelrewaard en Zuid-Linschoten	Lopikerwaard	418,8
59	Polder Waardassacker en Holendrecht	De Utrechtse Venen	399,7
60	Polder Zeldert Amersfoort	Eemland	324,9
61	Polder Lopikerkapel	Lopikerwaard	304,6
62	Polder Willige Rangerak	Lopikerwaard	149,2
63	Polder Cabauw	Lopikerwaard	116,4
64	Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij Noord	De Utrechtse Venen	114,1
65	Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij West	De Utrechtse Venen	83,9
66	Oudhuizersluis	De Utrechtse Venen	54,6
67	Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij Noordwest	De Utrechtse Venen	54,5
68	Noordpolder Eemnes	Eemland	239,6
69	Bikkerspolder Bunschoten	Eemland	148,5
		totaal	9818,0

Figuur 1. Ligging van de in 2015 onderzochte gebieden (oranjegeel). De oranjebruine gekleurde gebieden zijn in 2014 onderzocht (Slaterus & Majoor 2014).

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling en methode

De inventarisatie diende informatie te geven over de dichtheid aan Grutto's in de aangegeven gebieden. De inventarisatie vormt belangrijke input voor de (eventuele aanpassing van de) begrenzing van de Utrechtse weidevogelkerngebieden. Net als bij een vergelijkbare inventarisatie uit 2014 (Slaterus & Majoor 2014), diende deze inventarisatie te worden uitgevoerd in twee bezoeken.

Met betrekking tot de methode golden de volgende eisen:

1. De gebieden moesten gebiedsdekkend worden onderzocht. Het betrof alle percelen met een voor weidevogels belangrijk agrarisch gebruik (grasland en bouwland) gelegen in het landelijk gebied.
2. De inventarisatie van de Grutto's moest worden uitgevoerd in twee rondes en betrouwbare informatie geven over de dichtheid aan Grutto's. Daarnaast moesten ook alle andere weidevogels worden geteld (Kievit, Scholekster, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart, Zomertaling, Slobeend, Patrijs, Kuifeend, Krakeend, Wintertaling, Kempphaan, Wulp, Tafeleend, Bergeend, Knobbelzwaan, Watersnip, Kwartel en Kwartelkoning) en ingetekend volgens de richtlijnen uit Handleiding Broedvogel Monitoring Projecten (BMP) (van Dijk & Boele 2011).

3.2. Veldwerk

Alle gebieden zijn gebiedsdekkend geïnventariseerd. Dat houdt in dat insteken gemaakt zijn over percelen om moeilijk vanaf openbare wegen te overziene gebieden te bekijken. Voor het betreden van percelen of kavelpaden is door de inventarisatiemedewerkers vooraf toestemming gevraagd aan de eigenaren. Notaties van waargenomen vogels vonden plaats volgens de richtlijnen van het BMP en werden via mobiele invoer opgeslagen. Daarbij is gebruik gemaakt van een tablet (veldcomputer) en het programma Obsmapp. Via autoclustering werden deze omgezet in territoria (broedparen), ten einde dichtheden te kunnen berekenen (territoria per 100 hectare). Dankzij de mobiele invoer zijn de waarnemingen nog dezelfde dag beschikbaar voor inzage voor personen die hiertoe gemachtigd zijn. Voor iedereen met toegang tot de NDFF komen de gegevens beschikbaar in november 2015.

De inventarisatie is uitgevoerd in twee rondes en le-

verde informatie over de dichtheid aan Grutto's. De twee rondes werden uitgevoerd tussen 1 april en 10 mei met ten minste 10 dagen tussen elke ronde; dit zijn de zogenoemde datumgrenzen van Grutto die in BMP gebruikt worden bij het bepalen van territoria van deze soort. De eerste bezoekenronde werd uitgevoerd tussen 1 april en 23 april en de tweede tussen 22 april en 6 mei. Behalve Grutto's zijn ook alle andere weidevogels genoteerd (Kievit, Scholekster, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart, Zomertaling, Slobeend, Patrijs, Kuifeend, Krakeend, Wintertaling, Kempphaan, Wulp, Tafeleend, Bergeend, Knobbelzwaan, Watersnip, Kwartel en Kwartelkoning) volgens de richtlijnen van het BMP.

De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in het begin van de middag; Grutto's zijn dan over het algemeen actief en derhalve goed te inventariseren. De af te leggen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Gelet werd op territorium- en nestindicatief gedrag. Zang- en baltswaarnemingen waren het talrijkst en daardoor erg belangrijk. Waarnemingen als alarmeren, afleidinggedrag, nestvondsten en in mindere mate uitgevlogen jongen zijn vanzelfsprekend ook gebruikt.

3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van een adequate broedcode, ingevoerd via een tablet. Later zijn deze ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon en geïnterpreteerd conform de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011). Voordelen van dit programma zijn dat alle veldwaarnemingen digitaal beschikbaar zijn en dat de interpretatie transparant en reproduceerbaar is. De ligging van de territoria kan vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in bijlage 1 zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma Arc-GIS.

Alle verzamelde waarnemingen alsmede de daarvan afgeleide territoria zijn na afloop van deze inventarisatie digitaal opgeleverd aan Provincie Utrecht en de betreffende Agrarische Natuurverenigingen. De territoriumstippen zullen in het najaar van 2015 worden toegevoegd aan de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) met als toelichting dat de gegevens gebaseerd zijn op slechts twee bezoeken. De

inventarisatie voldoet niet aan de normen voor kartering van een bredere set van weidevogelsoorten, zoals bijvoorbeeld in ANLb of SNL wel de bedoeling is. Voor Grutto kunnen wel territoria worden bepaald op basis van deze twee bezoeken binnen de zogenaamde ‘datumgrenzen’ maar voor de complete set zijn meer bezoeken nodig.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2015 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

De weersomstandigheden waren over het algemeen

gunstig voor het verrichten van een broedvogelinventarisatie; slechts enkele veldbezoeken werden gestaakt vanwege een plotselinge weersomslag. April en mei verliepen relatief zonnig en droog. De temperatuur in deze maanden bleef ook iets achter bij het langjarig gemiddelde. De indruk bestaat dat hierdoor het voedselaanbod voor weidevogelkuikens behoorlijk achterbleef bij dat in warmere en vochtigere voorjaren. Mogelijk speelden de weersomstandigheden ook al een negatieve rol bij vestiging – in verschillende gebieden werden tijdens de tweede telronde lagere aantallen vastgesteld dan bij de eerste (zie hoofdstuk 6). Mede hierdoor zal (ook) 2015 naar verwachting als slecht gruttojaar de boeken in gaan. Zie bijvoorbeeld het bericht ‘Grutto’s verzamelen zich na een mislukt broedseizoen’ uitgegeven door Sovon op 29 mei 2015 (<http://www.natuurbericht.nl/?id=13976&q=grutto>), waarin melding wordt gemaakt van (te) vroeg verzamelende Grutto’s na het broedseizoen en zelfs een gezenderde vogel die alweer terug naar Spanje vloog.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en hoeveelheid neerslag) in de periode maart-juli 2015, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2015	Ref	2015	Ref	2015	Ref
Maart	6,2	6,2	158	125	59	68
April	9,0	9,2	242	178	22	44
Mei	12,4	13,1	222	213	51	61
Juni	15,6	15,6	241	201	33	68
Juli	18,4	17,9	227	206	92	78

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de inventarisatie gepresenteerd. Voor de bijbehorende verspreidingskaarten wordt verwezen naar bijlage 1. Op deze kaarten worden naast territoriumstippen ook 'ongebruikte waarnemingen' getoond. Dit zijn waarnemingen die niet voldoen aan de BMP-criteria die gebruikt worden voor het bepalen van territoria. Deze criteria verschillen per soort. In veel gevallen zijn meerdere waarnemingen nodig, waarvan ten minste een deel tussen bepaalde datumgrenzen. Omdat deze inventarisatie uit slechts twee bezoekrondes bestond, speciaal gericht op het vaststellen van gruttoterritoria (zie paragraaf 4.1.), konden relatief veel waarnemingen van overige soorten niet geclusterd worden tot territoria – iets dat met extra bezoekrondes in veel gevallen wel zou zijn gelukt (zie paragraaf 4.2). Omdat deze waarnemingen wel inzicht geven in de verspreiding van deze soorten, worden ze hier getoond.

4.1. Grutto

Omdat volgens de BMP-criteria gewerkt moet worden en een maximale betrouwbaarheid van de gruttodichtheden moet worden bereikt zijn de twee telrondes binnen de zogenaamde datumgrenzen uitgevoerd. Voor de Grutto liggen die datumgrenzen op 1 april en 10 mei. In het BMP is voor het vaststellen van een territorium vereist dat er minimaal

twee waarnemingen zijn waarvan één binnen de datumgrenzen. In het geval dat slechts één telronde binnen de datumgrenzen valt zal het uiteindelijke aantal dus nooit boven het aantal van die telling uit kunnen komen; het kan hooguit minder worden. Door beide telrondes binnen de datumgrenzen uit te voeren wordt de kans dat dit laatste het geval zal zijn verkleind. Bij de planning is rekening gehouden met een periode van ten minste 10 dagen tussen opeenvolgende bezoeken, conform de BMP-methode. De systematiek van het BMP is er op gebaseerd dat er een bepaalde kans is om een individu van een bepaalde soort waar te nemen tijdens een telronde. Hoe meer telrondes er zijn, hoe groter de kans dat het desbetreffende individu een keer zal worden waargenomen. Door beide telrondes binnen de datumgrenzen te kiezen is dus de kans dat een individu volgens de BMP-criteria als broedpaar mag worden beschouwd maximaal.

Behalve het moment van de bezoekrondes speelt ook de intensiteit van het veldonderzoek een rol. Het is van belang dat de inventarisatie gebiedsdekkend wordt uitgevoerd. Op moeilijk te overziene plekken zijn daarom insteken nodig. Met name tijdens de tweede bezoekronde, wanneer het gras inmiddels hoog is, kunnen Grutto's van afstand eenvoudig gemist worden. In lastig toegankelijke terreindelen met hoge dichtheden aan Grutto's zou dat kunnen leiden tot een onderschatting. Een goede dekking is dus cruciaal.

Tabel 3. Aantallen territoria en dichtheden (aantal territoria per 100 ha) van Grutto per deelgebied in 2015.

nr	Naam	ANV-regio	Ha	Territoria	Dichtheid
52	Polders Hoenkoop en Williskop	Lopikerwaard	2645	169	6,4
53	Polder Kockengen	De Ut. Venen	1714	97	5,7
54	Derde Bedijking en Wilnis Veldzijde	De Ut. Venen	1106	60	5,4
55	Polder Lopik	Lopikerwaard	1006	111	11,0
56	Polder Groot Wilnis	De Ut. Venen	488	61	12,5
57	Groot en Klein Oud Aa-Zuid 2015	De Utr. Venen	451	40	8,9
58	Polder Snelrewaard en Zuid-Linschoten	Lopikerwaard	419	34	8,1
59	Polder Waardassacker en Holendrecht	De Ut. Venen	400	20	5,0
60	Polder Zeldert Amersfoort	Eemland	325	11	3,4
61	Polder Lopikerkapel	Lopikerwaard	305	18	5,9
62	Polder Willige Rangerak	Lopikerwaard	149	7	4,7
63	Polder Cabauw	Lopikerwaard	116	24	20,6
64	2e Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij N	De Ut. Venen	114	3	2,6
65	2e Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij W	De Ut. Venen	84	3	3,6
66	Oudhuizersluis	De Ut. Venen	55	10	18,3
67	2e Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij NW	De Ut. Venen	55	4	7,3
68	Noordpolder Eemnes	Eemland	240	31	12,9
69	Bikkerspolder Bunschoten	Eemland	149	9	6,1
		totaal	9818	712	7,3

In tabel 3 worden de resultaten gepresenteerd met betrekking tot Grutto. Per deelgebied wordt het vastgestelde aantal territoria genoemd, evenals de daarvan afgeleide dichtheid (aantal territoria per 100 hectare). De vermelde oppervlaktes betreffen de gebieden zoals begrensd in figuur 1, inclusief aanwezige wateren, wegen, bebouwing en (erf)beplanting. Wanneer de exacte oppervlaktes van uitsluitend agrarische percelen (beschikbaar zijn en) zouden worden gebruikt, dan vallen die dichtheden iets hoger uit. Voor een vergelijking op het niveau van deelgebieden volstaan echter de hier vermelde waarden.

4.2. Overige weidevogelsoorten

In onderstaande tabellen worden per regio de resultaten voor de overige weidevogelsoorten gepresen-

teerd. Er wordt zowel een geschat aantal territoria als een geschatte dichtheid (aantal territoria per 100 hectare) gegeven. Daarbij moet worden bedacht dat slechts twee bezoeken zijn uitgevoerd, die primair waren afgestemd op het bepalen van betrouwbare dichtheden van Grutto. Vooral voor soorten met late datumgrenzen en/of meerdere vereiste waarnemingen vormen onderstaande waarden derhalve een grove schatting. Dit komt bijvoorbeeld duidelijk tot uiting bij de meeste eenden, Scholekster en Tureluur. Voor het berekenen van de dichtheden is steeds gebruik gemaakt van het hoogste geschatte aantal territoria, aangezien dit waarschijnlijk dicht bij het werkelijke aantal territoria ligt dan het laagste geschatte aantal. Door het beperkte aantal bezoeken moeten deze gegevens immers als minimumschattingen worden beschouwd.

Tabel 4. Geschatte aantallen territoria per deelgebied in regio De Utrechtse Venen in 2015.

	nr 53	nr 54	nr 56	nr 57	nr 59	nr 64	nr 65	nr 66	nr 67		
Knobbelzwaan			23-25	3-10	9	8-10	3-5	5-8	2-4	1-2	1
Bergeend	3-5		12-16	16-17	0-8	0-10		0-1	2-5	1	
Krakeend	8-20		2-7	9-17	2-5	9-14	0-1	1	1-3		
Slobeend	3-12			5-9	2-4	0-3			1-4		
Kuifeend	0-9		0-9	4-7	0-2	0-6		0-6		0-1	
Scholekster			29-50	22-47	17-20	1-15	13-17	2-3	3-10	1-3	4-6
Kleine Plevier									0-1	0-1	
Kievit	51-75		103-129	33-36	14-32	55-58	0-3	6-11	10-13	0-1	
Wulp						0-1					
Tureluur	1-22		0-5	16-20	0-2	4-8		0-1	0-3		
Visdief			1		0-1			0-6			
Zwarte Stern					37						
Veldleeuwerik					1	1					
Graspieper			2-5	1			0-3			0-1	

Tabel 5. Geschatte maximale dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) in regio De Utrechtse Venen in 2015.

	nr 53	nr 54	nr 56	nr 57	nr 59	nr 64	nr 65	nr 66	nr 67
Knobbelzwaan	1,5	0,9	1,8	2,2	1,3	7,0	4,8	3,7	1,8
Bergeend	0,3	1,4	3,5	1,8	2,5		1,2	9,2	1,8
Krakeend	1,2	0,6	3,5	1,1	3,5	0,9	1,2	5,5	
Slobeend	0,7		1,8	0,9	0,8			7,3	
Kuifeend	0,5	0,8	1,4	0,4	1,5		7,2		1,8
Scholekster	2,9	4,3	4,1	3,3	4,3	2,6	11,9	5,5	11,0
Kleine Plevier							1,2	1,8	
Kievit	4,4	11,7	7,4	7,1	14,5	2,6	13,1	23,8	1,8
Wulp						0,9			
Tureluur	1,3	0,5	4,1	0,4	2,0		1,2	5,5	
Visdief			0,2		0,3			11,0	
Zwarte Stern			7,6						
Veldleeuwerik			0,2	0,2					
Graspieper	0,3	0,1				0,8		1,8	

Figuur 2. Ligging van Polder Demmerik (rood begrensd) binnen deelgebied 56 Groot Wilnis (zwart begrensd).

In een ca. 300 hectare groot deel van deelgebied 56 Groot Wilnis (Polder Demmerik, zie figuur 2) werd een volledige weidevogelinventarisatie uitgevoerd, bestaande uit vijf bezoeken tussen begin april en half juni. De resultaten daarvan worden in tabel 6 gepresenteerd.

Tabel 6. Aantallen territoria en dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) van weidevogels in Polder Demmerik (ca. 300 hectare) in 2015.

	Aantal territoria	Dichtheid
Knobbelzwaan	9	3,0
Bergeend	15	5,0
Krakeend	5	1,7
Slobeend	5	1,7
Kuifeend	4	1,3
Scholekster	14	4,7
Kievit	26	8,3
Grutto	49	16,3
Tureluur	15	5,0
Visdief	1	0,3
Zwarte Stern	37	12,3
Veldleeuwerik	1	0,3

Tabel 7. Geschatte aantallen territoria per deelgebied in regio Eemland in 2015.

	nr 60	nr 68	nr 69
Knobbelzwaan	8	2-4	1-2
Bergeend		0-2	0-5
Krakeend	0-2	0-1	2-3
Slobeend		0-1	0-1
Scholekster	0-4	0-8	0-4
Kievit	20-31	30-37	25-36
Watersnip		0-1	0-1
Tureluur	0-4	0-5	3-12
Graspieper		0-3	

Tabel 8. Geschatte maximale dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) in regio Eemland in 2015.

	nr 60	nr 68	nr 69
Knobbelzwaan	2,5	1,7	1,3
Bergeend		0,8	3,4
Krakeend	0,6	0,4	2,0
Slobeend		0,4	0,7
Scholekster	1,2	3,3	2,7
Kievit	9,5	15,4	24,2
Watersnip		0,4	0,7
Tureluur	1,2	2,1	8,1
Graspieper		1,3	

Tabel 9. Geschatte aantallen territoria per deelgebied in regio Lopikerwaard in 2015.

	nr 52	nr 55	nr 58	nr 61	nr 62	nr 63
Knobbelzwaan	27-29	12-14		0-1	4	1
Bergeend	12-18	10-13	0-1	0-2	0-1	0-1
Krakeend	49-68	11-21	8-15	8	4-6	5-6
Zomertaling	0-4		1-4	0-2		
Slobeend	14-35	20-26	1-2	0-1	2	1-7
Kuifeend	0-40	0-15	0-6	0-4	0-7	4-5
Kwartel		0-1				
Scholekster	77-89	22-28	0-25	1-13	3-6	4-6
Kleine Plevier		0-1				
Kievit	380-436	118-137	70-133	29-41	26-27	34-36
Tureluur	49-64	29-40	7-9	3	1-8	5-6
Visdief		0-2				
Zwarte Stern		0-2				
Veldleeuwerik	24	14	11	5		1
Graspieper	1	2	1			
Gele Kwikstaart				1		1

Tabel 10. Geschatte maximale dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) in regio Lopikerwaard in 2015.

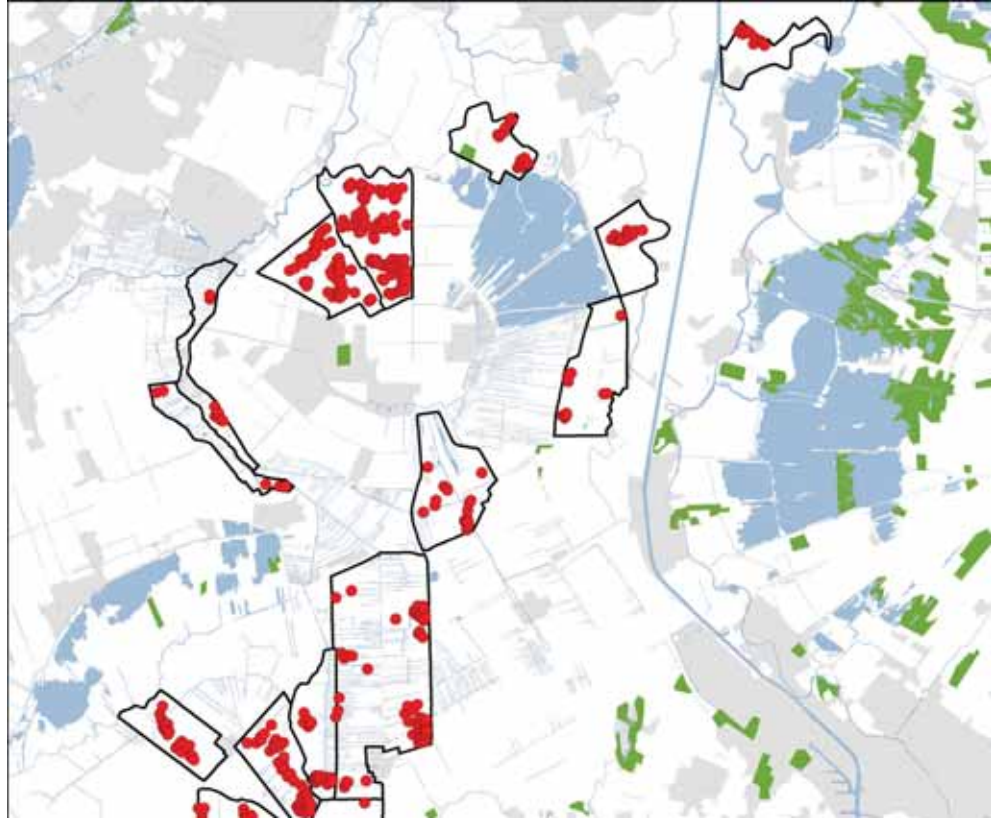
	nr 52	nr 55	nr 58	nr 61	nr 62	nr 63
Knobbelzwaan	1,1	1,4		0,3	2,7	0,9
Bergeend	0,7	1,3	0,2	0,7	0,7	0,9
Krakeend	2,6	2,1	3,6	2,6	4,0	5,2
Zomertaling	0,2		1,0	0,7		
Slobeend	1,3	2,6	0,5	0,3	1,3	6,0
Kuifeend	1,5	1,5	1,4	1,3	4,7	4,3
Kwartel		0,1				
Scholekster	3,4	2,8	6,0	4,3	4,0	5,2
Kleine Plevier		0,1				
Kievit	16,5	13,6	31,8	13,5	18,1	30,9
Tureluur	2,4	4,0	2,1	1,0	5,4	5,2
Visdief		0,2				
Zwarte Stern		0,2				
Veldleeuwerik	0,9	1,4	2,6	1,6		0,9
Graspieper	0,0	0,2	0,2			
Gele Kwikstaart				0,3		0,9

5. Discussie

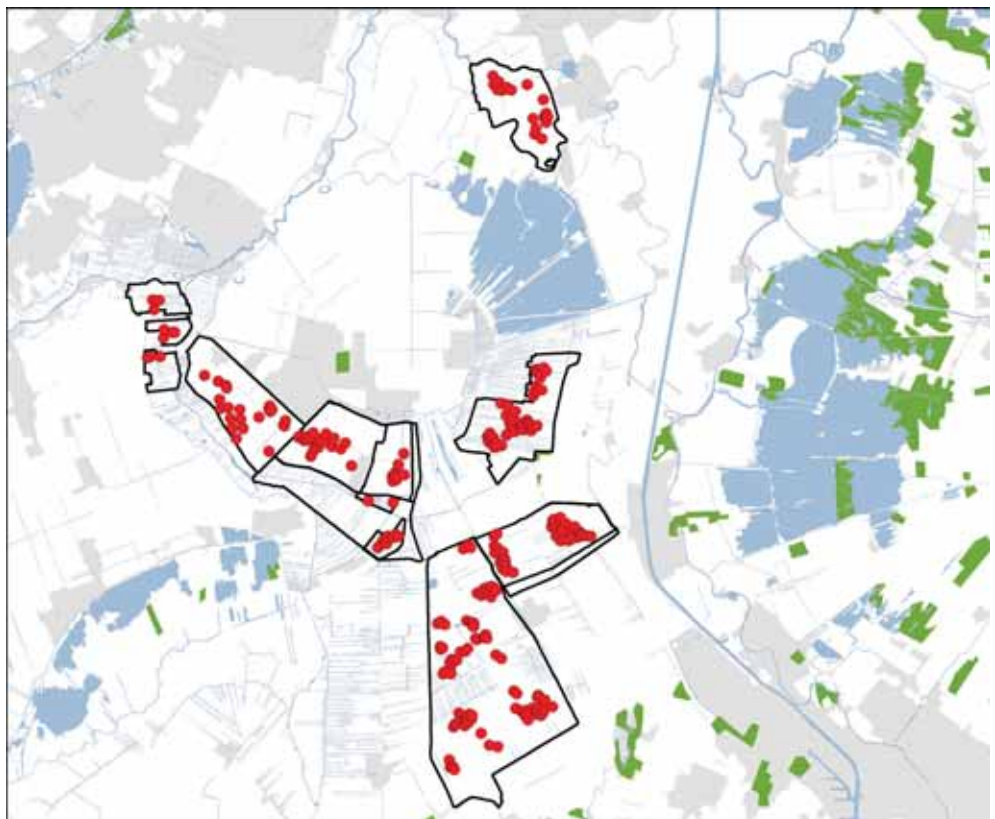
De onderstaande figuren tonen de in 2014 onderzochte gebieden met de daar vastgestelde gruttoterritoria (Slaterus & Majoor 2014), de in 2015 onder-

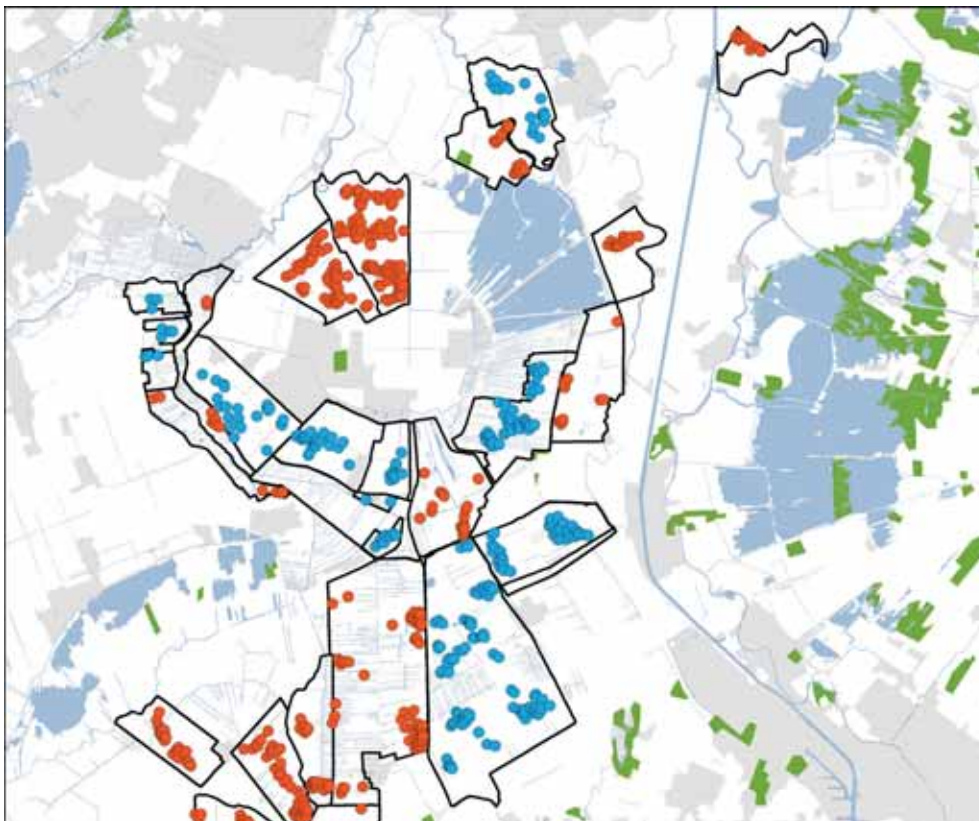
zochte gebieden en gruttoterritoria en de combinatie van beide jaren.

Figuur 3. De in 2014 in de provincie Utrecht onderzochte gebieden met de daar vastgestelde gruttoterritoria.

Figuur 4. De in 2015 in de provincie Utrecht onderzochte gebieden met de daar vastgestelde gruttoterritoria.

Figuur 5. De in 2014 en 2015 in de provincie Utrecht onderzochte gebieden met de daar vastgestelde gruttoterritoria.

In de meeste gebieden kwamen Grutto's sterk geconcentreerd voor op een beperkt aantal percelen. Dit verspreidingsbeeld kwam tijdens beide telrondes duidelijk naar voren en hierin werden over het algemeen weinig verschillen opgemerkt tussen beide rondes. De dichtheid aan Grutto's over het gehele onderzoeksgebied kwam uit op 7,3 territoria per 100 hectare. Dat is nagenoeg gelijk aan de gemiddelde dichtheid van 7,4 in de in 2014 onderzochte Utrechtse gebieden (Slaterus & Majoor 2014).

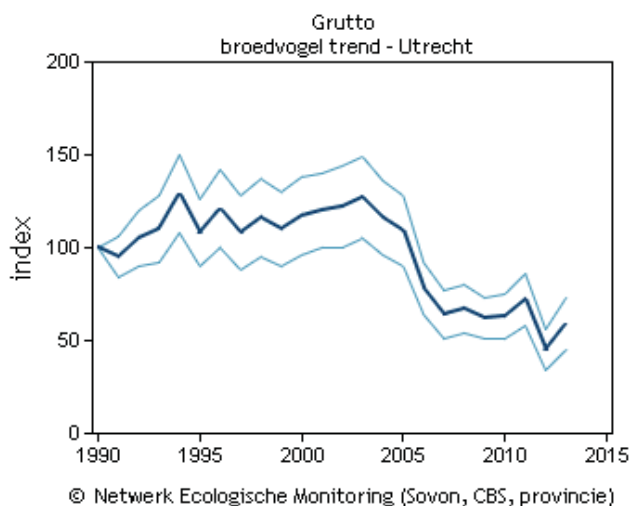
Afgaande op de Gruttokaart van Nederland uit 2004 is dat een middelmatige score. De Gruttokaart 2004 is gebaseerd op data uit de periode 1995-2004 uit agrarische gebieden in geheel Nederland. In goede gruttogebieden bedroeg de dichtheid toen 21-30 territoria per 100 hectare. De hoogste van de zes klassen van die kaart had betrekking op zeer goede gebieden met zelfs meer dan 30 territoria per 100 hectare, maar van die gebieden waren er ook in 2004 nog maar weinig over (zie Teunissen *et al.* 2005, te downloaden via https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/Toelichting%20Gruttokaart%20Nederland%202004_toelichting2005_04.pdf).

De landelijke trend van de Grutto laat sinds de jaren 1990 een sterke daling zien (zie bijvoorbeeld <https://www.sovon.nl/nl/soort/5320> en https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/PDF-jes/Weidevogelbalans2013_def.pdf). Deze daling heeft zich ook na 2004 voortgezet, waardoor het verspreidingsbeeld van de Gruttokaart van toen ook al weer achterhaald is. Rond 1960 bedroeg de landelijke

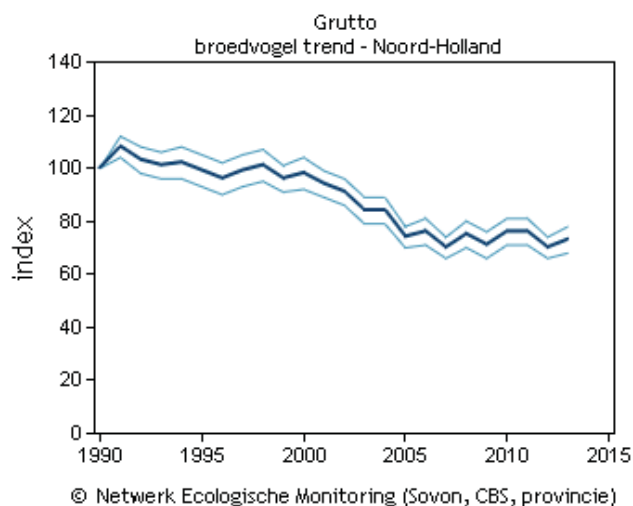
populatie ca. 125.000 paren. In 2011 waren er nog maar ca. 40.000 paren over. En ook in 2014 en 2015 zijn weer veel te weinig jonge Grutto's vliegvlug geworden om de populatie op peil te houden (zie <https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/broedseizoen-2014-dramatisch-voor-de-grutto>). Sinds 2011 houdt Sovon voor Vogelbescherming Nederland bij hoeveel gruttokuikens er tijdens het broedseizoen opgroeien. Om de achteruitgang van de Grutto te stoppen, zouden er jaarlijks ca. 10.000 kuikens moeten uitvliegen. In 2015 kwamen er slechts ca. 4600 jonge Grutto's bij, een zelfde aantal als in 2014 (http://www.vogelbescherming.nl/actueel/nieuws/q/ne_id/1732).

De figuren 6-9 tonen de meest recente provinciale trendgrafieken van de Grutto van Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland. Deze grafieken zijn gebaseerd op het Meetnet Broedvogels (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse index van de broedvogelpopulatie ten opzichte van 1990 en de standaardfout. Vanaf 1990 is in al deze provincies sprake van een significante afname van meer dan 5% per jaar. Alleen in Noord-Holland is over de laatste 10 jaren geen significante aantalsverandering geconstateerd. De afname was het sterkst in Gelderland; hier was zelfs sprake van minimaal een halvering in 15 jaar. Het accent in de verspreiding van de Grutto lijkt steeds meer te liggen op de kustprovincies. Opvallend aan de trendgrafiek van Utrecht is dat de afname zich vooral vanaf ca. 2003 sterk manifesteerde.

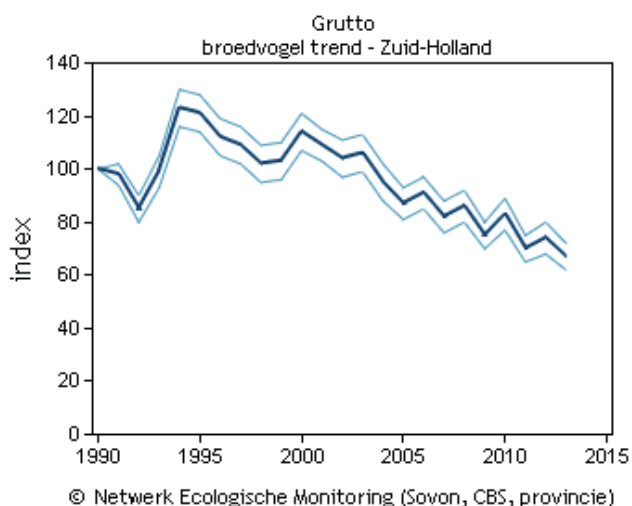

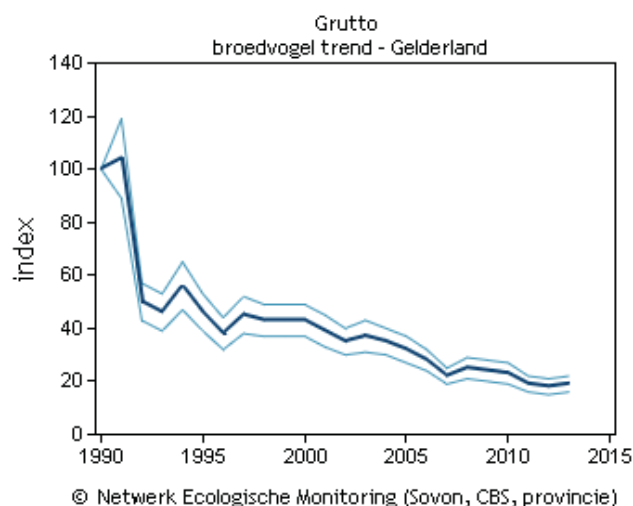
Figuur 6. Trend van de Grutto (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

Figuur 7. Trend van de Grutto (als broedvogel) in de provincie Noord-Holland.

Figuur 8. Trend van de Grutto (als broedvogel) in de provincie Zuid-Holland.

Figuur 9. Trend van de Grutto (als broedvogel) in de provincie Gelderland.

Ter vergelijking worden in tabel 11 dichtheden van Grutto's weergegeven tijdens eerdere grootschalige inventarisaties in 2006 en 2009 (de Boer & de Bont 2006, van der Lans & Rondaan 2006, Majoor 2006, Veenendaal *et al.* 2009).

Er werden vrij grote verschillen in dichtheden van Grutto's vastgesteld tussen de onderzochte deelgebieden in Utrecht in 2015. Lokaal werden bijvoorbeeld wel dichtheden van meer dan 20 territoria per 100 hectare bereikt. Dat is vergelijkbaar met bijvoor-

beeld het beste deelgebied uit de reeks van 2014 – de Maatpolder in Eemland, waar toen een dichtheid van 23,9 werd opgetekend. Dat deelgebied stak met kop en schouders boven de rest uit; wanneer dat deelgebied buiten beschouwing wordt gelaten komt de gemiddelde dichtheid voor 2014 uit op 7,0 in plaats van 7,4.

Ook van de overige weidevogelsoorten werden waardevolle verspreidingsgegevens verzameld. Door deze over elkaar heen te leggen wordt per gebied zicht-

Tabel 11. Dichtheden van Grutto's in 2006, 2009 en 2014 in De Utrechtse Venen, Eemland en Lopikerwaard.

	2006	2009	2014-15
De Utrechtse Venen	14,7 (8.769 ha)	11,7 (8.587 ha)	6,7 (10.178 ha)
Eemland	10,5 (3.144 ha)		9,7 (4.824 ha)
Lopikerwaard	10,5 (6.836 ha)		7,8 (4.640 ha)

baar welke delen meer vogels herbergen en welke minder. Vaak zijn de rijkste delen van de polders ook de plekken met de hoogste dichtheden aan Grutto's. Gebieden met dichtheden van meer dan ca. 10 territoria Grutto per 100 hectare leverden doorgaans ook de hoogste dichtheden aan overige weidevogelsoorten op.

Wel moet bedacht worden, dat slechts twee bezoekrondes zijn uitgevoerd, die primair waren afgestemd op het bepalen van betrouwbare dichtheden van Grutto. Vooral voor soorten met late datumgrenzen en/of meerdere vereiste waarnemingen moeten de hier gepresenteerde aantallen daarom worden beschouwd als een minimumschatting. Dit komt het duidelijkst tot uiting bij de meeste eenden, Scholekster en Tureluur. Door aanvullende bezoekrondes uit te voeren – zoals gangbaar in het BMP – kunnen nauwkeuriger gegevens over de aanwezige aantallen worden verzameld.

Hierna worden per deelgebied de belangrijkste bevindingen en conclusies opgesomd. Over het algemeen valt het op dat de aangetroffen clusters aan Grutto's zich centraal in de polders bevinden, op afstand van bebouwing, wegen en opgaande begroeiing.

52 Polders Hoenkoop en Williskop, Lopikerwaard
In dit omvangrijke deelgebied (2.645 ha) werden 15-20 duidelijke clusters aan gruttoterritoria vastgesteld. De dichtheid voor het gehele gebied kwam uit op 6,4, maar lokaal werden aanzienlijk hogere dichtheden bereikt. In het grootste cluster, centraal in het gebied, werden bijvoorbeeld ca. 30 territoria op korte afstand van elkaar vastgesteld; Grutto's leken vooral te profiteren van een iets minder intensief beheer alhier. De aantallen in de beide telrondes lagen dichtbij elkaar. Wel leek er sprake van enige verschuivingen – in de eerste telronde werden er meer Grutto's geteld in het oosten en in de tweede ronde meer in het westen. Mogelijk lag het werkelijke aantal territoria hierdoor dichterbij de 200. Ook verschillende overige weidevogels waren goed vertegenwoordigd; de hoge dichtheid aan Kieviten springt het meest in het oog maar ook de waarnemingen van een kwetsbare soort als Zomertaling zijn het vermelden waard.

53 Polder Kockengen, De Utrechtse Venen
Verspreid over dit forse deelgebied (1.714 hectare) werden ca. 10 concentraties aan Grutto's aangetroffen. De totale dichtheid kwam uit op 5,7, maar lokaal werden aanzienlijk hogere dichtheden bereikt. Op de meeste van die plekken waren ook andere weidevogelsoorten goed vertegenwoordigd.

54 Derde Bedijking en Wilnis Veldzijde, De Utrechtse Venen

De gruttodichtheid voor dit omvangrijke gebied (1.106 hectare) kwam uit op 5,4. Wel moet bedacht worden dat minimaal 150 hectare in beslag werd genomen door een golfterrein, kassen, houtwallen en bebouwing. De dichtheid in het resterende gebied bedroeg daarmee ca. 6,3. Kievit en Scholekster waren eveneens vrij goed vertegenwoordigd.

55 Polder Lopik, Lopikerwaard

In dit forse deelgebied (1.006 hectare) werden ca. 10 concentraties aan Grutto's aangetroffen, waarvan vier rond plas-draspercelen. De aantallen in de eerste telronde lagen iets hoger dan in de tweede, net als overigens bij Scholekster, Kievit en Tureluur. Desondanks kwam de gruttodichtheid voor het gehele gebied uit op 11,0. Vooral dankzij eveneens forse aantallen Kieviten was de dichtheid aan weidevogels op sommige percelen indrukwekkend te noemen. Ook bijvoorbeeld Slobeend was goed vertegenwoordigd.

56 Polder Groot Wilnis, De Utrechtse Venen

Dit deelgebied kenmerkte zich vooral door tamelijk hoge dichtheden aan kwetsbare soorten zoals Grutto, Tureluur, Slobeend en Zwarte Stern. Het aantal territoria van Grutto kwam uit op 61, merendeels in het centrale deel van de polder. Met een dichtheid van 12,5 was dit een van de betere deelgebieden uit de in 2015 onderzochte reeks.

57 Groot en Klein Oud Aa-Zuid 2015, De Utrechtse Venen

Met een dichtheid van 8,9 behoorde dit middelgrote deelgebied tot de middenmoot. Ook voor de meeste andere weidevogelsoorten leek dat op te gaan.

58 Polder Snelrewaard en Zuid-Linschoten, Lopikerwaard

In totaal werden 34 gruttoterritoria opgetekend. Mogelijk lag het werkelijke aantal iets hoger, aangezien er in de eerste ronde meer dan 45 paren aanwezig leken. Ook van Scholekster, Kievit en Tureluur werden in de eerste ronde hogere aantallen vastgesteld dan in de tweede ronde. De meeste Grutto's hielden zich centraal in het gebied op, waar de wijdsheid van het landschap het beste tot zijn recht komt. De relatief hoge dichtheid aan Veldleeuwenriken sprong in het oog.

59 Polder Waardassacker en Holendrecht, De Utrechtse Venen

Met in beide telrondes ongeveer 20 gruttoparen kwam de dichtheid uit op 5,0. De andere bekende weidevogelsoorten waren eveneens vrij goed vertegenwoordigd; met name de dichtheid aan Kieviten

was goed te noemen.

60 Polder Zeldert Amersfoort, Eemland

Verspreid over het gebied werden 11 territoria van Grutto opgetekend. De dichtheid kwam daarmee uit op slechts 3,4. Ook de aantallen van overige weidevogelsoorten leken aan de lage kant.

61 Polder Lopikerkapel, Lopikerwaard

Net als in enkele andere deelgebieden vielen de aantallen van Scholekster, Kievit en Grutto in de tweede ronde duidelijk lager uit dan in de eerste ronde. De dichtheid van 5,9 voor Grutto is daardoor wellicht aan de lage kant (vergeleken met andere jaren). Een klein cluster van territoria bevond zich in het zuidelijke deel van het gebied rond plas-draspercelen.

62 Polder Willige Rangerak, Lopikerwaard

Centraal in het gebied werden 7-9 gruttoparen geteld, goed voor een dichtheid van ten minste 4,7. Het gebied viel daarmee niet bijzonder op. De dichtheid aan Kieviten leek duidelijk hoger te zijn en in de tweede telronde viel ook Tureluur niet tegen.

63 Polder Cabauw, Lopikerwaard

In dit vrij kleine deelgebied (116 hectare) werd een hoge dichtheid van 20,6 vastgesteld. De meeste Grutto's bevonden zich in nabijheid van plas-draspercelen in de zuidwesthoek, relatief dicht langs een drukke provinciale weg. De aantallen in de twee telrondes lagen dichtbij elkaar (29 in ronde 1 en 24 in ronde 2). De territoria lagen tamelijk dicht bij elkaar, vrij centraal in het gebied. Vooral in het oosten werd in beide rondes ook een vrij hoog aantal Kieviten geteld. Verder werden er opvallend veel Slobeenden waargenomen.

64 Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij Noord, De Utrechtse Venen

De aantallen en soortenrijkdom in dit kleine deelgebied (114 hectare) vielen enigszins tegen. Er werden in totaal slechts drie territoria van Grutto opgetekend.

65 Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij West, De Utrechtse Venen

De aantallen en soortenrijkdom in dit kleine deelgebied (84 hectare) vielen enigszins tegen. Er werden in totaal slechts drie territoria van Grutto opgetekend. Het gebied wordt doorsneden door een vrij drukke weg; doordat Grutto's zich over het algemeen vestigen op enige afstand van wegen (en bebouwing) kan dit een mogelijke verkaring zijn voor de tegenvallende resultaten.

66 Oudhuizersluis, De Utrechtse Venen

In dit deelgebied werd een hoge dichtheid van 18,3 vastgesteld, maar door de kleine omvang van het gebied (55 hectare) waren daar slechts 10 territoria voor nodig. Mede dankzij een plasdras-perceel werden er ook van enkele andere soorten vrij hoge aantallen vastgesteld (onder meer van Kievit, Kleine Plevier en Visdief).

67 Tweede Bedijking Mijdrechtse Droogmakerij Noordwest, De Utrechtse Venen

De aantallen en soortenrijkdom in dit kleine deelgebied (55 hectare) vielen enigszins tegen. Er werden in totaal vier territoria van Grutto opgetekend.

68 Noordpolder Eemnes, Eemland

Met 31 territoria en een dichtheid van 12,9 vervult dit deelgebied een belangrijke rol voor de Grutto. Ook van Scholekster, Kievit en Tureluur werden de nodige waarnemingen verricht. Zo goed als het gehele gebied werd door deze soorten benut.

69 Bickerspolder Bunschoten, Eemland

In dit vrij kleine deelgebied werd een dichtheid van 6,1 vastgesteld. Het beeld over de twee telrondes liet weinig verschillen zien. Van de overige soorten waren vooral Kievit en – in mindere mate – ook Tureluur goed vertegenwoordigd. Doordat ongeveer een kwart van dit deelgebied in beslag genomen werd door bebouwing en wegen lag de dichtheid in het deel dat wel geschikt is voor Grutto's nog iets hoger.

Literatuur

- DE BOER V. & DE BONT M. 2006. Weidevogels van ANV De Lopikerwaard in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/31. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DER LANS F. & RONDAAN S. 2006. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- MAJoor F. 2006. Weidevogels van ANV Ark- en Eemland in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- SLATERUS R. & MAJoor F. 2014. Weidevogelinventarisaties in provincie Utrecht in 2014. Sovon-rapport 2014/50. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- TEUNISSEN W.A., ALTENBURG W. & SIERDSEMA H. 2005. Toelichting op de Gruttokaart van Nederland 2004. Sovon-onderzoeksrapport 2005/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. A&W-rapport 668. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek, Veenwouden.
- VEENENDAAL D., WIERSEMA C. & BERGKAMP P. 2009. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2009/18. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
-

Bijlagen

Bijlage 1: Verspreidingskaarten

Op de kaarten worden naast territoriumstippen ook 'ongebruikte waarnemingen' getoond. Dit zijn waarnemingen die niet voldoen aan de BMP-criteria die gebruikt worden voor het bepalen van territoria. Deze criteria verschillen per soort. In veel gevallen zijn meerdere waarnemingen nodig, waarvan ten minste een deel tussen specifieke datumgrenzen. Omdat deze inventarisatie uit slechts twee bezoekrondes bestond, speciaal gericht op het vaststellen van gruttoterritoria (zie paragraaf 4.1.), konden relatief veel waarnemingen van overige soorten niet geclusterd worden tot territoria – iets dat met extra bezoekrondes in veel gevallen wel zou zijn gelukt (zie paragraaf 4.2). Omdat deze waarnemingen wel inzicht geven in de verspreiding van deze soorten, worden ze hier getoond.

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van de:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

